

Forum Lingwistyczne

nr 1
2014

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu Śląskiego
KATOWICE 2014

F Forum Lingwistyczne

nr 1
2014

STUDIA

ARCHIWALIA

POLEMIKI

VARIA

**Wydawca: Instytut Języka Polskiego
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach**

Redakcja:

Redaktor naczelna – Magdalena Pastuchowa
Zastępca redaktor naczelnej – Mirosława Siuciak
Sekretarz naukowa – Katarzyna Sujkowska-Sobisz

Komitet Redakcyjny:

Aleksandra Janowska
Iwona Loewe
Karolina Lisczyk-Kubina
Jacek Warchala

Redaktor językowy:

Ewa Ulitzka (język polski)
Katarzyna Gaweł (język angielski)

Redakcja naukowa numeru:

Magdalena Pastuchowa
Mirosława Siuciak
Katarzyna Sujkowska-Sobisz

Recenzenci:

Lista wszystkich recenzentów jest publikowana raz w roku na stronie internetowej: <http://www.forumlingwistyczne.us.edu.pl/recenzenci>

Rada naukowa:

Nam-Shin Cho (Yonsei University, Seul)
Mario Enrietti (Università degli studi di Torino)
Jewgenija Karpilowska (Ukraińska Akademia Nauk, Kijów)
Stanisław Koziara (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie)
Aleksander Łukaszaniec (Białoruska Akademia Nauk, Mińsk)
Ewa Malinowska (Uniwersytet Opolski)
Swietłana Mengel (Uniwersytet Marcina Lutra w Halle)
Galina Nieszczymienko (Rosyjska Akademia Nauk, Moskwa)
Radosław Pawelec (Uniwersytet Warszawski)
Ewa Sławek (Uniwersytet Śląski)
Jan Sokołowski (Uniwersytet Wrocławski)
Irena Stramljicz Breznik (Uniwersytet w Mariborze, Słowenia)
Ewa Teodorowicz-Hellman (Uniwersytet w Sztokholmie)
Piotr Wierzchoń (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
Maria Wojtak (Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)

Redakcja:

Instytut Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
pl. Sejmu Śląskiego 1, 40-032 Katowice
 tel. +48 32 200 95 15, www.ijp.us.edu.pl
forumlingwistyczne@us.edu.pl, www.forumlingwistyczne.us.edu.pl

Wersją pierwotną (referencyjną) czasopisma jest wydanie papierowe.
W formie elektronicznej publikacja dostępna jest w zasobach
Central and Eastern European Online Library
(www.ceeol.com).

SPIS TREŚCI

STUDIA 1

Od Redakcji	5
Iwona Loewe Dyskurs medialny – przegląd stanowisk badawczych	9
Małgorzata Kita Ewolucja <i>coming outu</i> w kontekście związków języka i kultury	17
Bożena Witosz O ideologizacji przekonań i postaw estetycznych (wokół publicznego sporu na temat artystycznej instalacji „Tęcza” na placu Zbawiciela w Warszawie)	27
Jolanta Tambor Status języka a wola ludu i kodyfikacja. Przypadek śląski	37
Tomasz Nowak O granicach werbalizacji, czyli „ile” i „co” można wyrazić w języku? Próba sformułowania problemu	51
Aleksandra Niewiara Od polskich słów do polskich zdań. W poszukiwaniu słów kluczy do polskiej kultury	65
Magdalena Pastuchowa, Mirosława Siuciak Współczesne zmiany rekcji czasowników jako przejaw stałej tendencji w dziejach polszczyzny (na przykładzie dopełniacza i biernika)	77
Ewa Sławkowa On the Symbiotic and Orwellian Changes of Meaning Remarks on the Theory of Research on Historical Semantic Changes	91

ARCHIWALIA 2

POLEMIKI 3

Karolina Lisczyk-Kubina 101
Jak opisywać nieodmienność? Głos po lekturze książki Piotra Krzyżanowskiego *Właściwości gramatycznych rzeczowników nieodmiennych* (Lublin 2013, 178 s.)

Ewa Ficek 107
W kręgu „stylistycznych remanentów” – uwagi po lekturze książki *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej* pod redakcją Ewy Malinowskiej, Jolanty Nocoń i Urszuli Żydek-Bednarczuk (Kraków 2013, 528 s.)

Joanna Przyklenk 113
Czego chcą uczyć studentów historycy języka w XXI wieku? Refleksje po lekturze książki Dona Ringe’a i Josepha Eski *Historical Linguistics. Toward a Twenty-First Century Reintegration* (New York 2013, 325 s.)

Kinga Knapik 121
Ponadczasowy problem – zmiany językowe. Głos po lekturze książki Jean Aitchison *Language Change. Progress or Decay?* (Cambridge 2013, 298 s.)

VARIA 4

Aleksandra Janowska 133
Niezatarte ślady. Profesor Alina Kowalska (1932–2001)

Katarzyna Sujkowska-Sobisz 141
Niż demograficzny a jakość kształcenia – czy dydaktyka akademicka stoi w obliczu kryzysu?

Romualda Piętkowa 149
Pudelek? Polityka? Przybora? Dobór tekstów do analizy na zajęciach językoznawczych

Noty o autorach 163

Od Redakcji

Przedstawiamy Państwu pierwszy numer nowego rocznika językoznawczego „Forum Lingwistyczne”. Pismo zostało zaprojektowane jako platforma wymiany myśli związanych z szeroko rozumianymi problemami współczesnego językoznawstwa (o założeniach programowych pisma piszemy na stronie www.forumlingwistyczne.us.edu.pl), zaś jego pierwszy numer tworzą teksty autorów związanych z językoznawczym środowiskiem naukowym Uniwersytetu Śląskiego. Decyzja, aby pierwszy numer oddać w całości śląskim językoznawcom, choć rocznik ma przecież zasięg ogólnopolski, ma kilka uzasadnień. Otóż, chcieliśmy wyraźnie wskazać miejsce, w którym powstała idea nowego pisma lingwistycznego, po drugie uznaliśmy, że jest to dobra okazja, by przedstawić najważniejsze kierunki badawcze naszego Instytutu. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że ze względu na duże zróżnicowanie problematyki podejmowanej w Instytucie i pewne ograniczenia wydawnicze, nie wszystkie kierunki znalazły odpowiednią reprezentację.

Podobnie jak przyszłe numery, również ten zaprojektowaliśmy tak, aby zamieszczone teksty realizowały główne zamierzenie pisma: chcemy nie tylko przedstawiać najnowsze osiągnięcia lingwistyki we wszystkich jej nurtach, lecz także przypominać i wprowadzać ponownie do obiegu naukowe teksty, które – choć ważne i inspirujące – z różnych powodów nie dotarły do szerokiego grona zainteresowanych językoznawstwem. Artykuły te publikujemy w tłumaczeniach na języki kongresowe. Bliskie idei pisma są też wszelkie problemy związane z dydaktyką przedmiotów językoznawczych. W czasach, kiedy szkolnictwo wyższe, a humanistyka w szczególności, wymagają naszego wspólnego namysłu, być może zmian, zależy nam na zwróceniu uwagi na kształcenie uniwersyteckie w kontekście rozwoju wiedzy, która odgrywa zwykle pierwszoplanową rolę w murach uniwersytetu. Obu tym płaszczyznom wspólna jest polemika, rozumiana jako partnerska wymiana poglądów, opinii i przekonań naukowych, niepozabawiona, rzecz jasna, elementami oceny. Stąd niemożliwe jest nowoczesne pismo naukowe, w którym nie byłoby miejsca na recenzje dokonań naukowych.

Pierwszy numer „Forum Lingwistycznego” realizuje, jak sądzimy, idee, które towarzyszyły nam, kiedy wypracowywaliśmy kształt naszego pisma.

W dziale *Studia* pomieszczonych zostało siedem tekstów bardzo zróżnicowanych tematycznie, metodologicznie, odmiennych także pod względem rozległości pola badawczego poddanej obserwacji. Znajdziemy tu tekst Iwony Loewe o charakterze przeglądowym (*Dyskurs medialny – przegląd stanowisk badawczych*) oraz dwa artykuły, które analizują zjawiska współczesnej kultury z perspektywy lingwistycznej (Małgorzaty Kity: *Ewolucja coming outu w kontekście związków języka i kultury* i Bożeny Witosz: *O ideologizacji przekonań i postaw estetycznych (wokół publicznego sporu na temat artystycznej instalacji „Tęcza” na placu Zbawiciela w Warszawie)*). Zupełnie odmienny nurt badań językoznaw-

czych – semantykę strukturalną – reprezentuje studium Tomasza Nowaka pt. *O granicach werbalizacji, czyli „ile” i „co” można wyrazić w języku? Próba sformułowania problemu*. Na przeciwnym „krańcu metodologicznym” sytuuje się lingwistyka kulturowa: kierunek, w ramach którego mieści się tekst Aleksandry Niewiary *Od polskich słów do polskich zdań. W poszukiwaniu słów kluczy do polskiej kultury*. Nie mogło też zabraknąć w pierwszym numerze „spraw śląskich”. Traktuje o nich artykuł Jolanty Tambor: *Status języka a wola ludu i kodyfikacja. Przypadek śląski*. Badania historycznojęzykowe, będące jedną z wizytówek naszego Instytutu, tym razem współwystępują z problematyką normatywną we współczesnej polszczyźnie. Artykuł Mirosławy Siuciak i Magdaleny Pastuchowej *Współczesne zmiany rekcji czasowników jako przejaw stałej tendencji w dziejach polszczyzny (na przykładzie dopełniacza i biernika)* wskazuje konieczność wyznaczania wspólnych obszarów badawczych w synchronii i diachronii.

W dziale *Archiwalia* przypominamy tekst Ewy Sławkowej *On the Symbiotic and Orwellian Changes of Meaning. Remarks on the Theory of Research on Historical Semantic Change*. Opublikowany wiele lat temu w *Pracach Językoznawczych UŚ* zasługuje naszym zdaniem na „odkurzenie”, bo porusza wiele istotnych dla semantyki, nie tylko historycznej, problemów.

Warte uwagi są też polemiki, które odnoszą się bądź do tekstów, do których nie wszyscy mieliśmy okazję dotrzeć (recenzje autorstwa Joanny Przyklenk i Kingi Knapik), bądź do tych, które nie tak dawno ukazały się na lingwistycznym rynku (recenzje Karoliny Liszczyk-Kubiny i Ewy Ficek).

Dział *Varia* rozpoczyna tekst Aleksandry Janowskiej będący przypomnieniem dokonań naukowych Profesor Aliny Kowalskiej – badaczki związanej przez całe swoje życie naukowe z Uniwersytetem Śląskim. Także problemy dydaktyki uniwersyteckiej, zgodnie z koncepcją pisma, mają tu swoje miejsce. Odnoszą się do nich dwa artykuły (Romualdy Piętkowej i Katarzyny Sujkowskiej-Sobisz).

Pierwszy numer „Forum Lingwistycznego” jest, jak widać z tego skrótowego przedstawienia, niezwykle zróżnicowany – tak, jak zróżnicowane problemowo, metodologicznie i metodycznie są badania prowadzone w Instytucie Języka Polskiego UŚ. Nie da się, oczywiście, w jednym tomie przedstawić wszystkich wątków, które rozwijane są w naszych pracach. Mamy nadzieję, że kolejne numery będą nie tylko uzupełnieniem panoramy śląskich badań lingwistycznych, ale staną się ogólnopolskim forum prezentacji poglądów i dyskusji na wszelkie tematy językoznawcze.

Magdalena Pastuchowa

Noty o autorach

Ewa Ficek, dr, adiunkt w Zakładzie Lingwistyki Tekstu i Dyskursu w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania naukowe: lingwistyka tekstu i dyskursu, genologia lingwistyczna, stylistyka, pragmatyka językowa, współczesny dyskurs terapeutyczny. Autorka monografii *Poradnik. Model gatunkowy i jego tekstowe aktualizacje* (Katowice 2013). Inne publikacje: *Dyskurs terapeutyczny i jego uwarunkowania – rekonesans badawczy* („Tekst i Dyskurs / Text und Diskurs” 2012, nr 5), *Rada a/i porada w przestrzeni komunikacyjnej. Pytania i postulaty badawcze* (w: *Linguarum silva*. T. 2. Red. B. MITRENGA. Katowice 2013).

Aleksandra Janowska, dr hab. prof. UŚ w Zakładzie Leksykologii i Semantyki w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania badawcze: historia języka, słowotwórstwo, leksykologia historyczna. Opublikowała trzy monografie: *Funkcje przestrzenne przedrostków czasownikowych w polszczyźnie* (Katowice 1999), *Polisemia staropolskich czasowników. Źródła, swoistość, konsekwencje* (Katowice 2007) oraz *Słowotwórstwo czasowników staropolskich. Stan i tendencje rozwojowe* (współautorstwo; Kraków 2005).

Małgorzata Kita, prof. dr hab. w Katedrze Międzynarodowych Studiów Polskich Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania naukowe: genologia lingwistyczna, stylistyka, mediolingwistyka, dyskursologia, dyskurs LGBT. Autorka monografii: *Wywiad prasowy. Język — gatunek — interakcja* (Katowice 1998), *Językowe rytuały grzecznościowe* (Katowice 2005), *Szeptem albo wcale. O wyznawaniu miłości* (Katowice 2007).

Kinga Knapik, dr, asystent w Zakładzie Leksykologii i Semantyki w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania naukowe: historia języka polskiego, leksykografia, semantyka historyczna i etymologia. Autorka artykułów: *Co robimy z naszymi myślami, czyli o XVI-wiecznych formacjach analitycznych* (w: REJTER A., PRZYKLENK J., red., 2012: *Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii*. T. 4. Katowice), *Gniazdo czasownika mniemać w historii języka polskiego* (w: „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” 2010, nr 17).

Karolina Lisczyk-Kubina, dr, adiunkt w Zakładzie Lingwistyki Tekstu i Dyskursu w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania naukowe: gramatyka współczesnego języka polskiego, semantyka, leksykografia. Najważniejsze publikacje: *Pomiędzy fazą a intensyfikacją – o kłopotliwych czasownikach z prefiksem roz-* (w: LISZYK-KUBINA K., MACIOŁEK M., red. 2014: *Granice w języku – język w granicach*. Katowice), *Semantyka kognitywna w badaniach nad kategorią fazowości – możliwości i ograniczenia* („Językoznawstwo” 2011, nr 1(5)).

Iwona Loewe, dr hab., adiunkt w Zakładzie Lingwistyki Tekstu i Dyskursu w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania naukowe: mediolingwistyka, dyskursologia, genologia, nauka o komunikacji społecznej. Najważniejsze publikacje: *Gatunki paratekstowe w komunikacji medialnej* (Katowice 2007), *Dyskurs telewizyjny* (w: MALINOWSKA E., NOCÓN J., ŻYDEK-BED-

NARCZUK U., red., 2013: *Przewodnik po stylistyce polskiej. Style współczesnej polszczyzny*. Kraków), *Język w mediach. Antologia* (współred. M. Kita, Katowice 2014), *Dwujęzyczność, wielojęzyczność i wielokulturowość. Szanse i zagrożenia na drodze do porozumienia* (współred. K. KUROS-KOWALSKA; Gliwice 2014).

Aleksandra Niewiara, dr hab., adiunkt w Zakładzie Leksykologii i Semantyki w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania naukowe: lingwistyka kulturowa, historia języka, semantyka, pragmatyka. Główne publikacje: *Kształty polskiej tożsamości. Potoczny dyskurs narodowy w perspektywie etnolingwistycznej (XVI–XX wiek)* (Katowice 2009/2010), *Moskwicin – Moskal – Rosjanin w dokumentach prywatnych. Portret* (Łódź 2006), *Wyobrażenia o narodach w pamiętnikach i dziennikach z XVI–XIX wieku* (Katowice 2000).

Tomasz Nowak, dr hab., adiunkt w Zakładzie Leksykologii i Semantyki w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania naukowe: gramatyka, semantyka, kognitywistyka. Autor monografii: *Od przestanki do konkluzji. Polskie czasowniki wnioskowania* (Katowice 2013), *Przymyki lokatywno-inkluzyjne we współczesnym języku polskim (w głębi, w obrębie, w środku, we wnętrzu)* (Katowice 2008), *Język w świetle odkryć nauki* (Kraków 2011).

Magdalena Pastuchowa, dr hab. prof. UŚ, kierownik Zakładu Leksykologii i Semantyki w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania badawcze: semantyka leksykalna, słowotwórstwo diachroniczne i synchroniczne, historia języka, glottodydaktyka. Najważniejsze publikacje: *Zmiany semantyczne i strukturalne czasowników odrzeczownikowych w polszczyźnie* (Katowice 2000), *Słowotwórstwo czasowników staropolskich. Stan i tendencje rozwojowe* (współautorstwo; Kraków 2005), *Ukryte dziedzictwo. Ślady dawnej leksyki w słownictwie współczesnej polszczyzny* (Katowice 2008), *Leksykalizacja jako zjawisko wieloprzyczynowe* (w: „Исследования по славянским языкам”, Seul 2005, nr 10).

Romualda Piętkowa, dr, starszy wykładowca w Zakładzie Lingwistyki Tekstu i Dyskursu w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania naukowe: stylistyka, genologia, dyskurs naukowy, kulturowe aspekty komunikacji językowej, glottodydaktyka. Najważniejsze publikacje: *Funkcje wyrażeń werbalizujących kategorie przestrzenne (na materiale współczesnej poezji polskiej)* (Katowice 1989), *Paratekst w tekście naukowym – informacja i/lub reklama* (w: WITOSZ B., red., 2001: *Stylistyka a pragmatyka*. Katowice), *Style konwersacyjne dyskursu naukowego* (w: MILEWSKA-STAWIANY M., ROGOWSKA-CYBULSKA E., red., 2010: *Polskie języki. O językach zawodowych i środowiskowych*. Gdańsk).

Joanna Przyklenk, dr, adiunkt w Zakładzie Historii Języka Polskiego w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania badawcze: historia języka polskiego, tekstologia, genologia lingwistyczna, stylistyka, etymologia. Jest autorką monografii *Staropolska kronika jako gatunek mowy* (Katowice 2009) oraz współautorką popularnonaukowej publikacji *www.poradniajęzykowa.pl* (Katowice 2007). Pod jej redakcją ukazał się tom *Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii* (T. 5. Katowice 2014).

Mirosława Siuciak, dr hab., kierownik Zakładu Historii Języka Polskiego w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania naukowe: historia języka polskiego, genologia lingwistyczna, stylistyka, gramatyka, polszczyzna śląska. Autorka monografii *Kształtowanie się kategorii gramatycznej liczebника w języku polskim* (Katowice 2008), *Język śląskich utworów scenicznych z lat*

1864–1922 (Katowice 1998). Współautorka monografii *Polszczyzna XVII wieku. Stan i przeobrażenia* (Katowice 2002).

Ewa Sławkowa, prof. dr hab. w Zakładzie Historii Języka Polskiego w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania naukowe: stylistyka, translatologia, komunikacja międzykulturowa, etnopragmatyka. Najważniejsze publikacje: *Być stela. Z zagadnień edukacji regionalnej na Śląsku Cieszyńskim* (Katowice 2003), *Współczesne przekłady utworów Adama Mickiewicza na język francuski. Studia o przekładzie* (współautorstwo; Katowice 2003), *Tekst literacki w kręgu językoznawstwa* (Katowice 2012).

Katarzyna Sujkowska-Sobisz, dr, adiunkt w Zakładzie Lingwistyki Tekstu i Dyskursu w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania naukowe: genologia, dyskursologia, stylistyka, dyskurs handlowy, negocjacje. Najważniejsze publikacje: *Dwa światy, dwa style negocjacji – o kulturowej determinacji w inicjowaniu dyskursu handlowego* („Stylistyka” 2013, nr 22), *Interkulturowość w polskiej lingwistyce tekstu – rekonesans badawczy* (w: BILUT-HOMPLEWICZ Z., CZACHUR W., SMYKAŁA M., red., 2009: *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech*. Wrocław), *Mały słownik terminów teorii tekstu* (współautorstwo; Warszawa 2005).

Jolanta Tambor, dr hab. prof. UŚ w Zakładzie Socjolingwistyki i Społecznych Praktyk Komunikowania w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania naukowe: socjolingwistyka, etnolingwistyka, glottodydaktyka polonistyczna, fonetyka i fonologia. Autorka monografii: *Mowa Górnoślązaków oraz ich świadomość językowa i etniczna* (Katowice 2006 i n.), *Oberschlesien – Sprache und Identität* (Hildeshaim–Zürich–New York 2011); współautorka publikacji: *Fonetyka i fonologia współczesnego języka polskiego* (Warszawa 2000 i n.), *Głoski polskie. Przewodnik fonetyczny dla cudzoziemców i nauczycieli uczących języka polskiego jako obcego* (Katowice 2012 i n).

Bożena Witosz, prof. zw. dr hab., kierownik Zakładu Lingwistyki Tekstu i Dyskursu w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego, redaktor serii *Język Artystyczny*. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół zagadnień stylistyki, teorii tekstu i badań nad dyskursem, genologii lingwistycznej oraz pragmalingwistyki. Opublikowała książki: *Cechy strukturalno-składniowe monologu wypowiedzianego (na przykładzie literatury polskiej)* (Katowice 1988), *Opis w prozie narracyjnej na tle innych odmian deskrypcji* (Katowice 1997), *Kobieta w literaturze. Tekstowe wizualizacje od fin de siècle’u do końca XX wieku* (Katowice 2001), *Genologia lingwistyczna* (Katowice 2005), *Dyskurs i stylistyka* (Katowice 2009).

Redaktor tekstów w języku polskim

Aleksandra Gaździcka

Redaktor tekstów w języku angielskim

Gabriela Marszołek

Korektor

Jadwiga Gaździcka

Redaktor techniczny

Małgorzata Pleśniar

Opracowanie graficzne, projekt okładki

AiR Anna Osadnik i Ryszard Stotko

Łamanie

Edward Wilk

Copyright © 2014 by

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 2449-9587

(wersja drukowana)

ISSN 2450-2758

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład: 120 + 50. Ark. druk. 10,5. Ark. wyd. 14,5.

Papier Sora Matt Plus, 90 g Cena 22 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.

ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Więcej o książce

CENA 22 ZŁ
(+ VAT)

